

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

aan Freuds autoanalytische correspondentie met Fliess en aan jeugd dagboeken die Marie Bonaparte op de sofa van Freud analyseerde (p. 40). We moeten ons ontvankelijk opstellen voor materiaal van de patiënt. Nodeloze afwijzing dient vermeden te worden. De patiënt mag geenszins het gevoel hebben zich naar psychoanalytische «vereisten» te moeten plooiën. Gabbard bespreekt een patiënte die in een incestueuze relatie met haar broer soelaas vond om een koude, narcistische moeder te overleven. Het internet met zijn pseudoniemen en wachtwoorden opent voor velen een afgeschermd wereld waar geheime/verboden inhoud kunnen verschijnen. Dergelijk parallel materiaal moet systematisch in de sessie gebracht worden en kan zich dan uitstekend lenen voor volbloed psychoanalytisch werk. Meer nog dan spreken tempert schrijven affect en kan het ertoe bijdragen vruchtbaar te reflecteren. In het bijzonder kan e-rotische overdracht zodoende van zinsverbijsterend potentieel worden ontdaan. De analyticus is verantwoordelijk voor het bewaken van grenzen.

De psychoanalyse behoort met een open geest de culturele invarianten van de innerlijke wereld te herkennen en te bewerken (p. 98). Voldoende zelfvertrouwen is noodzakelijk om zich vrij in een met exponentiële snelheid veranderende wereld te kunnen bewegen. Angstvallige pogingen haar maagdelijke zuiverheid te bewaren zorgen voor starheid die weinig sexy oogt voor de zo beweeglijke jongere generatie. Dit boek is onder andere een mijlpaal omdat onder het toezien oog van gevestigde namen het licht op groen springt voor grotendeels onbetreden digitale paden. Twee en een half miljard mensen zijn momenteel online. Naar verluidt zal hun aantal tegen 2020 verdubbeld zijn. Psychoanalytici aller landen, *get real!*

Literatuur

KINET, M. (2013). *Psychopathologie van het hedendaags leven*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Onbewust verlangen en politiek

Bespreking van

Eszter Salgó (2014 [2013]). *Psychoanalytic reflections on politics — Fatherlands in mothers' hands*. Hove/New York: Routledge. ISBN 978 0 415 62737 5, 208 pp., £ 28,99

SANDRA SCHRUIJER

In *Psychoanalytic reflections on politics — Fatherlands in mothers' hands* verkent Eszter Salgó de rol van onbewuste verlangens (illusies, fantasieën, dromen) in het functioneren van politieke gemeenschappen. De wens van de mens is «to find in public life the resolution, love and wholeness that were lost, to *unite* what vanished [...] and to integrate what remained fragmented in private life» (p. 6). Politieke leiders spelen hierop in teneinde een machtspositie te bereiken en uit te bouwen. Kernbegrip in haar beschouwing is de «fantastic family», een metafoor van een politieke gemeenschap, verwijzend naar de burger enerzijds die hunkert naar een vaderfiguur die beschermt en een moederfiguur die verzorgt, en de politieke leider anderzijds die ouderfuncties vervult. In een werkelijk democratische samenleving, zo stelt Salgó, neemt het politieke leiderschap de rol van «good enough mother» en «Symbolic Father» op zich en laat burgers, middels het scheppen van transitionele ruimtes, de samenleving mede vormgeven. Het zijn vooral de ideeën van Lacan en Winnicott die haar hebben geïnspireerd in haar analyses van politieke gemeenschappen, te weten Hongarije, Italië en de Verenigde Naties. Zo beschrijft ze de nationalistische pogingen van Victor Orbán en de successen die hij boekte op grond van een onverwerkt trauma, ontstaan door het Verdrag van Trianon uit 1920, waarbij Hongarije zevenenzestig procent van zijn land moest afstaan. Verder analyseert ze de hoop die gevestigd

werd op Mario Monti na het tijdperk-Berlusconi en hoe Beppe Grillo zo veel aandacht en steun kon krijgen. Ten slotte beschouwt ze de rol van de Verenigde Naties in de ‘global fantastic family’, die in haar ogen de rol van ‘good enough parent’, heeft ingeruild voor die van een almachtige ouder die geluk op aarde belooft, met als doel het realiseren van voorwaarden waaronder democratie wereldwijd kan gedijen.

Het boek biedt een boeiende illustratie van de waarde van een psychoanalytisch perspectief buiten de spreekkamer, namelijk ten behoeve van een analyse van politiek en samenleving. Salgó verbindt inzichten uit de psychoanalyse met die uit de politieke wetenschap, filosofie, sociologie, kunst en literatuur, en bouwt voort op werk van onder meer Slavoj Žižek en voor mij onbekende auteurs zoals Cornelius Castoriadis, Jeffrey Prager en Yannis Stavrakakis. Ik heb bewondering voor Salgó’s brede belezenheid. Het meest interessant vind ik de analyses van de politieke ontwikkelingen in Hongarije en Italië. Maatschappijkritiek (die hier en daar vervalt in ongenueanceerd cultuurpessimisme) schuwt ze evenmin. Salgó’s hardnekkige toepassing van haar begrippen vermoeit — in iedereen wordt een vader- of moederfiguur gezien en overal is er sprake van (een gebrek aan) transitionele ruimte. Het is een gevolg van haar vurige wens om psychoanalyse en politiek in de echt te verbinden (p. 1-2). Het verbaast me dat ze geen plaats inruimt voor andere relevante noties uit de psychoanalyse, bijvoorbeeld de ‘depressieve positie’ van Melanie Klein of de ‘basisassumpties’ van Wilfred Bion. Salgó heeft vooral aandacht voor hoe privéverlangens, geworteld in de vroege kindertijd, in het publieke domein hun uitdrukking krijgen, maar ze schenkt geen aandacht aan de spanningen die inherent zijn aan het deelnemen aan het maatschappelijke leven zelf, spanningen die eveneens onbewust kunnen zijn maar wel degelijk politiek gedrag beïnvloeden. Verder had ze haar analyses kunnen verrijken door ook de sociaalwetenschappelijke literatuur over

groepsidentiteit, macht en charismatisch leiderschap te raadplegen. Haar stijl, ten slotte, is af en toe pretentius (‘he correctly argues that ...’) en bombastisch (‘... one has to unveil his «incommunicado element» by desecrating the crypt in which he sealed his (sacred) kernel», p. 27, en ‘It is as if Italians’ unconsciousness did not work, because of the scarce health conditions of the two pillars of the mind’s alchemy: desire and Law’, p. 115). De lezer moet bovendien bestand zijn tegen een veelvuldig gebruik van begrippen als *cosmogenic*, *liminality*, *traumatolytic*, *primordial*, *heteronomous* en *paradisiacal*.

Soms vond ik de tekst, met zijn indringende analyses en het vastomlijnde, terugkerende begrippenkader, beklemmend. De vraag die me bekreep was: wie is Eszter Salgó, waarom wil ze zo nodig psychoanalyse en politiek huwen, waarom moeten Lacan en Winnicott worden gekoppeld, waarom juist een analyse van Hongarije, Italië en de VN, en welke fragmenten van haar (privé)zelf wenst ze te verenigen in haar ‘publiek-atie’? Salgó legt, zoals ze het zelf zegt, *fantastic families* op de bank (p. 10), maar geeft zelf de indruk onbekend te willen blijven. Er is weinig openbare informatie over haar beschikbaar. Ze is op haar twintigste levensjaar vanuit Hongarije naar Italië vertrokken, is in Rome gepromoveerd en is als adjunct-professor verbonden aan de American University in Rome. Ik was getroffen door de tekening op de kaft — de lezer ziet een meisje op de rug dat op een bankje (!) zit en naar een poppentheater kijkt. Op het toneel figureren een man in militair uniform met sabel en Magere Hein met zijn zeis. Het meisje wordt geflankeerd door twee nog kleinere kindertjes. Dient het schrijven van dit boek (ook) een persoonlijk doel, namelijk het analyseren en mogelijk verwerken van haar (onbewuste) fantasieën, illusies en teleurstellingen en die van haar (groot)ouders? Deze gedachte wordt versterkt door haar citaat van Joseph Brodsky (‘It isn’t at all that we write for those who come after us. We write to gain the sanction of our fore-

fathers!’, p. xi). De verwachtingen over de gevolgen van de toetreding van Hongarije tot de Europese Unie waren mogelijkserwijs ook bij hen hooggespannen — maar vervolgens verviel Hongarije tot nationalisme. Salgó verhuist naar Italië, wordt verlost van Berlusconi en vestigt haar hoop op de technocratische Monti, om tegelijkertijd getart te worden door de populistische Grillo. Haar enthousiasme voor het beleid van de VN vervaagt als na de economische crisis een retoriek over Moeder Aarde en (het meten van) geluk ontstaat. Ze spreekt over de tirannie van ongelimiteerd geluk in een grenzeloze samenleving. ‘[...] it may destroy or negate intimate private experiences, annul desire while stimulating obscene enjoyment, eliminate the stars while fabricating sputniks as compasses to guide people’ (p. 160). Verbeelding, spel en fantasie, mede mogelijk gemaakt door een democratische politiek, zijn onontbeerlijk voor het ontdekken van de eigen sterren. En sterren dienen het kompas te zijn voor de ‘global family’, aldus Eszter (‘ster’) Salgó.

Kroniek van een aangekondigd martelaarschap

Bespreking van

Abby Stein (2014 [2013]). *Cupid’s knife — Women’s anger and agency in violent relationships*. New York/Hove: Routledge. ISBN 978 0 415 52787 3, 200 pp., £ 29, 99

BIRGIT SEBREGHTS

Abby Stein, hoogleraar aan het John Jay College of Criminal Justice, onderzoekt in *Cupid’s knife* mishandelde vrouwen en richt zich vooral op hun gebrek aan kwaadheid en *agency*. Met ‘agency’ bedoelt Stein het vermogen voor zichzelf op te komen en de relatie te beëindigen. Stein beschrijft haar

bevindingen aangrijpend en haast literair, zodat het boek soms leest als een thriller. Beter dan dit had ze het leven van deze vrouwen niet kunnen weergeven. Ze roept bij haar lezer iets op van de wanhoop, woede en minachting die ze in de therapeutische relatie met sommige van haar cliënten heeft gevoeld. Bovendien vervlecht ze haar inzichten met die van toonaangevende auteurs en stoffeert ze haar theorieën uitgebreid met eigen casusmateriaal.

De waarheid van wat deze vrouwen doormaakt en hoe ze daarop reageren is veelzijdig en paradoxaal. Het gaat om een zichtbare wereld van juridische procedures, psychiatrische codes, kapotte neuzen en verhalen die een onzichtbare wereld van gehechtheid, vernedering, liefde, kracht en uiteengevallen identiteiten herbergt. De titel — *Cupid’s knife* — verwijst naar twee metaforische betekenissen die meeresoneren met de emotionele omstandigheden van fysiek of emotioneel mishandelde vrouwen: [1] een knipmes dat het slachtoffer niet ziet aankomen; [2] een marteltuig wanneer het slachtoffer voor haar mishandelaar iets anders dan liefde durft te voelen, met name negatieve gevoelens. Beide belichamen de paradoxale hechting van deze onderdrukte vrouwen. En dan is er de praktische wereld van pijn, waar dader en slachtoffer elkaar kruisen, de plek waar *Cupid’s knife* ‘gets stuck’.

Stein stelt dat het onvermogen van deze vrouwen om in contact te staan met hun negatieve emoties een destabiliserende invloed heeft op hun perceptie van agency, waardoor ze vaak niet in staat zijn om zich terug te trekken uit de gewelddadige relatie. Er is het verhaal dat deze vrouwen aan zichzelf vertellen en het verhaal dat in de dissociatie verloren raakt. Stein verbindt de ernst van de dissociatie met de ernst van de traumatische hechting in de voorgeschiedenis. Bovendien onderschrijft ze de rol van de culturele genderpresentaties als medebekrachtiger van onderdrukte woede. De behandeling moet zowel het intrapsychische en interpersoonlijke als het politieke